

Արամ Ինձիկյան

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ԱՐՏԱՑՈՒՄԸ
ՄԿՐՏԻՉ ՊԵՇԻԿԱՇԼՅԱՆԻ ԵՐԳԵՐՈՒՄ

Մ. Պեշիկթաշլյանը մեկն է անցյալ դարի 60-ական թվականների մեր այն բանաստեղծներից, որոնց ստեղծագործության մեջ ցայտուն արտահայտություն է ստացել հայ ժողովրդի ազգային-ազատագրական պայքարը:

Հայրենիքի սերը Պեշիկթաշլյանի պոեզիայի հիմնական մոտիվը, նրա քնարի ամենաուժեղ լարն է: Եվ ոչ միայն իր երգերում, այլև պատմական ողբերգություններում ու ճառերում բանաստեղծի լավագույն խոհերն ու հույզերը պատվում են հայրենիքի շուրջը:

«Հայրենիք, չիկա ասիկ ավելի ցանկալի ու սրտի հաճոյական անուն մը, — ասում է Մ. Պեշիկթաշլյանն իր ճառերից մեկում, — հայրենյաց սերը սաստիկ բոց մըն է, որ կըրթոքի ազգասիրին սրտին մեջը, որով կմաշի անիկա, չի կրնար հանդարտիլ, պատեհավոր առիթ մը կսպասե ան սրտին միջի վառած բոցը դուրս թափելու, ու աս կլրակը չի մարիր բայց միայն մահվամբ»:

«Ճշմարիտ ազգասերը հայրենիքին պաշտպանությունը ու անոր փառքը ու պարծամքը պահելու համար իր կյանքն ալ բանի տեղ չի դնել, որով և հոժարությամբ գոհ կլլա անոր: Հայրենագիրին սիրտը անհաղթելի է. չիկա մեկ սոսկալի դժբախտություն մը, որ կարենա ընկնել անոր հաստատուն ու ամուր միտքը և հոգին»¹:

Լինելով Դևոնդ Ալիշանի աշակերտը, Մ. Պեշիկթաշլյանն սկզբնական շրջանի իր գրաբար բանաստեղծություններում գերազանցապես երգում է Հայաստանի փառավոր անցյալը, ողբում ավերված մայրաքաղաքներն ու մեռած արքաներին: Ճիշտ է, նրա այս կարգի բանաստեղծություններն ընդհանուր և վերացական բնույթ են կրում, բայց դրանք գրված են հայրենասիրական ջերմ շնչով, ազգային արժանապատվության և հպարտության բարձր զգացմունքով, ինչպես օրինակ՝ «Հրավեր ի մարտ Խոսրովու մեծի», «Իշուցագունք հայոց», «Ի նահատակություն Վարդանանց» բանաստեղծությունները: Վերջին բանաստեղծության մեջ Պեշիկթաշլյանը մեծ խանդավառությամբ երգում է հայ ժողովրդի քաղաքական և կուլտուրական ինքնուրույնության համար մղված ազատագրական պայքարի ամենանշանավոր հերոսներից մեկին՝ Վարդան Մամիկոնյանին:

Ահա արին հարյավ Վարդան
Դըռույթ ի դաշտ տալ փառաց.

¹ Մ. Պեշիկթաշլյան — «Քերթվածներ և ճառեր», էջ 141—142:

Գուգարահաղթ քաջացն ի կռիվ,
Որոտընդոստ ձայն գոռաց...
...Ահա ըզսուրն շարժյաց Վարդան
Եվ սյավ անդունդք սարսեցին:

Բնության և սիրո նրբանվագ երգերում էլ Մ. Պեշիկեթաշլյանը շեշտված հայրենասեր է: Հայրենասիրական զորեղ դգացմունք է արտահայտված «Դարուն» սքանչելի բանաստեղծության մեջ.

... Թեպետ թոչնիկն ու հովն հայոց
Ավերակաց շրջին վերո,
Թեպետ պղտոր վրտակն հայոց
Նոճիներու մեջ կը սողա,
Նոքա հառնչք են հայրենյաց,
Նոքա չերթան սրբոես ի բաց:

Գուսի ծավի աչքերը և Ալեմտաղի փափկաթիվ զեփյուռը երգող բանաստեղծի սրտում ամենամեծ տեղը բռնում է հայրենիքի սերը. հենց որ հընչում է մարտի փողը, նա հրաժեշտ է տալիս սիրուն և զենք է վերցնում՝ հայրենիքն օտարի լծից ազատելու համար.

Մնացեալ բարյավ, սէր իմ, սեր,
Հրավեր մարտից որոտաց՝
Թե չեմ քաջաց հս ընկեր,
Չըկն բաժին ինձ փառաց:
... Եղբայրադավ չէ նախանձ,
Որ բորբոքյալ հիս վտտի.
Ի սուրբ հողոց հայրենյաց
Բառնամ ըզլուծ օտարի:

Բնության բոլոր ձայներից, նույնիսկ սիրած կուսի ձայնից էլ զորեղը հղբայրության ձայնն է — «Եղբայր եմք մեք»: Պեշիկեթաշլյանի այս, ինչպես նաև հայրենասիրական մյուս բանաստեղծությունները խաշոր դեր են կատարել անցյալ դարի 60-ական թվականներին մեղանում ազգային ինքնագիտակցության արթնացման և քաղաքական մտքի կազմակերպման գործում:

Անցյալ դարի 60-ական թվականները մեր իրականության մեջ ազգի կազմակերպման և ազգային ինքնագիտակցության մշակման ամենառաջնատարիներն էին: Ազգային միասնականության գաղափարն ամենաառաջնակարգն էր այդ շրջանում: Եվ ահա, ժամանակի ոգու ամենանուրբ արտահայտիչներից մեկը՝ Մ. Պեշիկեթաշլյանն իր այդ նշանավոր բանաստեղծություններից մեջ ազգի զանազան կրոնական, ազանդավորական հատվածներին միանալու կոչ է անում: Միությունն ուժ է. միասնական պայքարով, միասնական աշխատանքով միայն կյանք կառնեն «հայոց դաշտերը».

... Մեկտեղ հոգնինք, մեկտեղ ցանենք,
Մեկտեղ թափին մեր քրտինքներ,
Ըզհունձ բարյաց հերկինս հանենք,
Որ կյանք առնուն Հայոց դաշտեր:

Ընդ աստեղոք ինչ կա սիրուն,
Դան զանձկալի Եղբայր անուն:

Մ. Պեշիկթաշլյանի հայրենասիրական երգերի պսակը կազմում են նրա «Զեյթունի երգերը», որոնցով նա հռչակվեց, և որոնք, անպայման, հանդիսանում են բանաստեղծի գրական փառքը:

Այդ երգերն անմիջական արձագանքն են Զեյթունի 1862 թ. ապստամբություն:

Զեյթունցիների 1862 թ. օգոստոսի 2-ի հերոսամարտը և հաղթանակը հայ ժողովրդի ազգային-ազատագրական պայքարի պատմության ամենապայծառ, ամենալուսավոր էջերից մեկն է:

Հայկական Կիլիկիայի լեռներում ամրացած հայ ժողովրդի մի հատվածը — զեյթունցիները երկար տարիներ պահում էին իրենց կիսանկախ գոյությունը, աղատ մնալով սուլթանների և նրանց բազմաթիվ համարձեցների կամայականություններից, որոնց ենթակա էր Թյուրքիայի մյուս մասերում ապրող ժողովուրդը: Ճիշտ է, տարեկան մի խոշոր գումար նրանք վճարում էին սուլթանին, բայց վայելում էին որոշ իմաստով ինքնուրույնություն: Սուլթանները մի քանի անգամ փորձում են ընկճել և ճնշել զեյթունցիներին, նրանց էլ դնել այն վիճակում, ինչ վիճակում գտնվում էին մյուս գավառների բնակիչները, բայց սուլթաններին այդ չի հաջողվում, որովհետև զեյթունցիները, ամրացած իրենց անառիկ լեռներում, անօրինակ հերոսություն արժանանում են մղում սուլթանական զորքերին:

1862 թ. օգոստոսի 2-ին Ազիզ փաշան 40 հազար կանոնավոր ու անկանոն զորքով պաշարում է Զեյթունը՝ որոշած լինելով միանգամ ընդմիշտ նվաճել և հնազանդեցնել անհնաղանդ ու ապստամբ զեյթունցիներին: Զեյթունի ազատասեր և քաջարի ժողովուրդը հերոսական դիմադրություն է ցույց տալիս՝ չցանկանալով զրկվել ազատությունից և ստրկանալ: Զեյթունի պաշտպանությունը մասնակցում է ամբողջ ժողովուրդը՝ նույնիսկ կանայք ու ծերունիները՝ ով ինչով և ինչպես կարողանում է:

Զեյթունի ազատասեր ժողովուրդն այդ մարտերում ցույց է տալիս հերոսության և անձնվիրության բազմաթիվ օրինակներ: Մարկոս Թաշճյան ազգանունով մի երիտասարդ, արհամարհելով իր կյանքին սպառնացող բացահայտ վտանգը, սպանում է թշնամու թնդանոթաձիգին:

«Զեյթունի անցյալն և ներկայն» իր գրքում Զեյթունցին այդ դեպքը պատմում է այսպես.

«Այստեղ երևան եկավ ճշմարիտ հայրենասիրության և անձնվիրության այն վսեմ ոգին հանձին Մարկոս Թաշճյանի, որ հազվագեյ իրողություն մը չէ սակայն զեյթունցոց համար: Սա մոտենալով ավագ քահանա տեր Ղազարին, որ կնախագահեր բանակին մոտ հսկում կատարող եկեղեցական դասուն, հայտնեց անոր յուր խորհուրդը, որ հղացած էր շուտով վերջ տալու համար այս վտանգավոր պատերազմին:

— Տեր հայր, պիտի երթամ թնդանոթաձիգն սպանեմ, ասաց նա հանձարտությունով:

— Անմիտ, աղադակեց քահանան, մեռնելու կերթաս:

— Այո, պատասխանեց քաջասիրտ Մարկոսը. գիտեմ թե պիտի մեռնիմ, բայց ուրիշները պիտի ապրեցնեմ:

Եվ իսկույն անհետացավ վեհագիր Մարկոսը. մերթ սողալով, մերթ քալելով՝ ամենայն զգուշությամբ մոտեցավ թնդանոթաձիգին, քաշեց հրացանի բլթակը և թալազվոր ձգեց մարդը հրամանատար Ազիզ փաշայի ոտքերուն տակ. թշնամիի ղնդակ մ'ալ ղինքը տապալեց, բայց նա արդեն հասած էր յուր նպատակին»¹:

Ազիզ փաշայի բազմահազար բանակի արշավանքը վերջանում է զեյթունցիների կատարյալ հաղթությամբ: Ազիզ փաշան փախչում է՝ Զեյթունի լեռներում թողնելով մի քանի հազար սպանված և զեյթունցիներին ահաբեկելու համար բերած իր երկու թնդանոթը:

Ժողովուրդն իր հաղթության առթիվ հյուսում է մի երգ, որի մեջ ծագում է Ազիզ փաշայի գոռոզությունն ու վախկոտությունը և նրա 40 հազարանոց բանակի խայտառակ պարտությունը: Ահա այդ երգը, որ Զեյթունցին բերել է իր վերահիշյալ զրքում.

Հազար ութ հարյուր վաթսուն երկուքին,
Հունական օգոստոս ամսուն երկուքին,
Զերքեզք ջարդվեցան Գըրգընի քյոփրին.
Դիակաց կույտերը թռչունները վախցրին:

Ազիզ փաշան եկավ թնդանոթ լարեց,
Քառսուն մեկ ուսմբ նետեց, մի էշ գլտորեց.
Թաշճյանը թոփչին զարկավ տապալեց,
Փաշան ալ սոսկումեն գետին փռվեցավ:

Փաշային ծունկերուն կապը քակվեցավ,
Վախ ու սարսափեն լեղին պատռեցավ,
Զերքեզաց գլուխը մեկեն ճղմվեցավ.
Քառսուն հազար զորք էր՝ իսկույն ցրվեցավ²:

Զեյթունի ապստամբությունն ու փայլուն հաղթանակը, Զեյթունի ազատասեր մարտիկների անձնվիրությունն ու հայրենասիրությունը մեծ ոգևորություն են առաջացնում ժողովրդի մեջ և հատկապես հայ դեմոկրատական ինտելիգենցիայի շրջաններում:

«Այն տարին, — պատմում է Սրբունի Երիցյանը, — Զեյթունի անցքերը մեծ ազդեցություն ունեցան Պոլսո և այլ տեղերի հայոց վերա. ամենայն ոք Կիլիկիան ունեի ի բերան, ամենայն ոք մասնակից էր դրամական հանդանակությանց. ընկերություններ էին կազմվում, թանգարաններ և դպրոցներ հաստատվում և վարժապետներ ուղարկվում Կիլիկիա»³:

Մ. Պեշիկթաշյանը, որ լարված ուշադրությամբ և հափշտակությամբ հետևում էր Տավրոսի լեռներում կատարվող անցքերին, զեյթունցիների հերոսություններով ներշնչված, դեպքերի թարմ տպավորության տակ գրում է իր «Զեյթունի երգերը» — «Հայ քաջորդին», «Մահ քաջորդվուն», «Թաղումն քաջորդվուն» և «Հայ քաջունին» բանաստեղծությունները:

¹ Զեյթունցի — Զեյթունի անցյալեն և ներկայեն, Ա. և Բ. մաս, 1911 թ., էջ 86—87:

² Նույն տեղ, էջ 89—90:

³ Սրբունի Երիցյան — «Իմ ծանոթությունը Մկրտիչ Պեշիկթաշյանի հետ», «Փորձ», 1877 թ., Ա. տարի, № 4, էջ 193:

Իր այդ երգերում Մ. Պեշիկթաշլյանը վերացական հայրենասիրությունը փոխարինում է ռեալ և մարտական հայրենասիրությամբ՝ երգելով Զեյթունի հերոսներին — իրենց աշխատանքը, պատիժը ու ազատությունը քաջարար պաշտպանող ազատասեր ռամիկներին:

«Զեյթունի երգեր» շարքի առաջին բանաստեղծությունը «Հայ քաջորդի»-ն է: Ո՛չ փոթորկալի ծովը, ոչ աստղալից երկնակամարը, ոչ բնությունն իր պայծառ զարդերով, ծաղիկները և զեփյուռի ժպիտներով, ոչ մոր սփոփանքը և ոչ էլ սիրունու «անուշ գգվանքը» չէ զեյթունցի քաջորդու ուզածը.

Դեռ ի՞նչ կուզես, ոհ, մի ծածկեր...
— Կուզեմ վառող ու զնդակներ —

լինում է երիտասարդի պատասխանը: Ի՛նչ խոսք՝ վառողն ու զնդակները նա գործադրելու է մի վսեմ նպատակի՝ օտար նվաճողներից իր հայրենիքի ազատությունը պաշտպանելու համար: Այդ սրբազան պայքարում էլ հայ քաջորդին զոհվում է, ինչպես տեսնում ենք «Զեյթունի երգեր» շարքի երկրորդ բանաստեղծության մեջ, որ կրում է «Մահ քաջորդվույն» վերնագիրը: Այս բանաստեղծության մասին Սրբուհի Երիցյանն իր հիշողություններում պատմում է հետևյալը.

«1862 թվի վերջերը, Զեյթունի անցքերից անմիջապես հետո, այդ երկրի նշանավոր տեր Մովսես քահանան, որ երեցփոխանություն պատռնով Պոլիս էր եկած, մեր տանը հյուր եղավ. նրա սրտաշարժ պատմությունները լսելու համար մեզ մոտ հաճախող երիտասարդների թիվը օրեցօր շատանում էր: Մովսեսի հետ ստեպ հաճախող ե ժամերով տեր Մովսեսի մոտ նստող Պեշիկթաշլյանն էր: Մի սրտաշարժ տեսարան էր հայ մարդու համար, երբ տեր Մովսեսի արած զեյթունցոց նկարագրությունը Պեշիկթաշլյանի խոշոր աչքերը արտասովոր կլթցնեին և հետևաբար այդ երկու հայասեր անձանց հոգվույն կրքերը կգրգռեին: 1863-ի սկզբում, ձմեռային մի ցուրտ երեկո էր, տեր Մովսեսի հետաքրքրական վեպերը գրաված էին չորս կողմը խմբված երիտասարդների ուշադրությունը. նա պատմում էր մի սիրտ ճմլող անցք, թե ինչպես մի հուսահատ մայր, մի խեղճուկ հայ կին, գիշերային լուռության մեջ, պատերազմի դաշտի վերա փնտրում էր իր միակ որդվույն դիակը, որ մի օր առաջ մեծ ջարդ տված էր իր հայրենյաց թշնամյաց: Խորին լուռությամբ և մորմոքած սրտերով լսում էինք այդ պատմությունը. տպավորությունը շատ մեծ էր... Նույն գիշերը հյուրերից մի քանիսը մնացին մեր տանը քնելու, որոնց թվումն էր նաև Պեշիկթաշլյանը: Մյուս օրը, նախաճաշիկի ժամանակ, Պեշիկթաշլյանը կարդաց մի կտոր թղթի վերա մատիտով գրած հետևյալ բանաստեղծությունը, որ գրած էր տեր Մովսեսի առաջի գիշերվա արած տխրագին պատմության ազդեցության ներքո: Ահա բանաստեղծի հոգու զգացմունքը»¹:

Այնուհետև Սրբուհի Երիցյանն ամբողջությամբ մեջ է բերում Պեշիկթաշլյանի «Մահ քաջորդվույն» բանաստեղծությունը:

«Մահ քաջորդվույն» բանաստեղծության մեջ, ինչպես նաև Մ. Պեշիկ-

¹ Անդ, էջ 191—193: Տե՛ս նաև՝ Զեյթունցի — «Զեյթունի անցյալն և ներկայեն», էջ 95—96:

Թաշկյանի դեյթունյան շարքի բոլոր երգերում արտահայտված է ջերմաշունչ հայրենասիրություն:

Անկման, հուսահատության, ողբի և ոչ մի նշույլ մենք չենք նկատում «Մահ քաջորդվուն» բանաստեղծության մեջ: Այստեղ պատերազմը չի պատմվում, այլ ներկայացվում է պատերազմի դաշտը ճակատամարտից հետո: Զեյթունցի հերոսն ընկած է՝ ծանր, մահացու վիրավորված: Նա զգում է իր մեռնելը, սակայն վերջին րոպեներին մահվան տխուր խոհերը չեն ստվերում նրա ճակատը, և ոչ մեռնողի հառաչանքներն են լսվում նրա բերանից: Արյունահոս վերքի ցավերն ու մահվան միտքը տեղի են տվել հայրենիքի սիրո և հաղթողի բարձր տրամադրություն առաջ: Զեյթունցի մարտիկը մեռնում է հերոսավայել՝ հաղթանակի ժպիտը դեմքին:

Մըռնչեցին ինչպես վիշապ

Ու մեր վրա հարձակեցան.

Ո՛վ հայրենիք, ի հուր, ի բոց

Քո համար մեր սիրտք վառեցան.

Կարմիր ներկան ձորք մեր՝ ու դուն

Ուրախ լուրեր տար ի Զեյթուն:

Յուրաքանչյուր տան վերջում կրկնվող տողը՝ «Ուրախ լուրեր տար ի Զեյթուն» բառերը՝ մեռնող հերոսի այդ վերջին պատգամը՝ բանաստեղծությանը հաղորդում է օպտիմիստական, մարտական բարձր տրամադրություն:

Մեռնող մարտիկն անսահման սիրով սիրում է իր հայրենիքը, հայրենի հարազատ հողը, որին փարում է նա վերջին շնչում՝ դյուցազնական իր բազուկներով: Ամբողջ բանաստեղծությունը մեռնող քաջորդու վերջին խոսքն է՝ ուղղած իր մորը, որը թևե չի խոսում, բայց որի ներկայությունն ավելի քան զգալի է: Նա իր հերոս որդուն արժանի մայր է: Նա է իր որդուն հայրենասիրության և անձնվիրության ոգով դաստիարակել դեռ օրորոցում. հենց այդ մասին է հիշեցնում քաջորդին մորը՝ խնդրելով, որ նա «անլաց աչոք» դիտե որդու «արյունահոս վերքերը».

«Նորեկ որդվույս կենացն արև

Ձեզի համար փայլի, հայեր».

Այսպես այնժամ դու կերգերի՝

Օրորոցիս նրսոյալ քովեր.

Անոնց համար շիջավ՝ և դուն

Ուրախ լուրեր տար ի Զեյթուն:

Հայրենասեր մարտիկի թաղումն էլ («Թաղումն քաջորդվուն») կատարվում է հերոսավայել — անաղմուկ, առանց ողբերգի և ծիսակատարության.

Ո՛չ փող զարկինք, ոչ արձագանք լեռնասույզ

Սարեխար չարաշըշուկ տարին լուր.

Ու չերգեցինք ողբոց երգեր սրտահույզ,

Երբ պատանվուն բացինք մըռայլ փոսին գուռ:

Գիշերվան մունջ ըստվերներ շուրջ կային,

Երբ հրացանի կոթով ըզհող փորեցինք.

Լուսին միայն դողդոջ շողայր մեր գլխին,
Սուգ էր սլատեր ըզգաշտ, ըլլուր և երկինք:

Պետք չէր դադաղ, և ոչ ճերմակ պատանքներ,
Որով գոցվեր ազատորդի Զեյթունցին.
Նա ետ մարտին կարծես հոգնած կըհանգչեր,
Ու վերաբերուն կարմիր բավեր յուր անձին:

Ազատորդի զեյթունցու թաղմանը նվիրված այս բանաստեղծությունն արտահայտում է հերոսական հանգիսավորություն և վեհություն, որն այդ թաղման ներքին, գաղափարական բովանդակության մեջ է կայանում և ոչ չքեղ ծիսակատարություն: Թագվողն աշխարհակալ չէր և ոչ բարձրաստիճան մի զինվորական, այլ հասարակ մի զինվոր, հայրենիքի ազատության համար հաղթական մարտում ընկած մի ռամիկ երիտասարդ. նրա թաղմանը փողեր չեն հնչում և ոչ թնդանոթներ որոտում. չեն երգվում «ողբոց երգեր սրտահույզ». հերոսի գերեզմանը հրացանի կոթով են փորում. ջահերի փոխաբեն լուսինն է սփռում իր սառը լույսը. չկա դադաղ. պատանքի փոխաբեն մարտիկի դիակը փաթաթում են հենց իր արյունաներկ կարմիր վերաբերուն մեջ. պերճախոս ճառերի տեղակ բոլորը միաբերան մի խոսք են միայն մրմնջում:

Վասն հայրենյաց մեռար, դու շա՛տ ապրեցար...

Մի կարճ խոսք, որ այն խորիմաստ միտքն է պարունակում, թե՛ հայրենիքի ազատության համար մահը մահ չէ, այլ անմահություն:

Զեյթունի ապստամբության ներշնչումով Պեշիկթաշլյանի դրած չորրորդ բանաստեղծությունը «Հայ քաջունին» է, որ «Հայկունին» վերնագրով և առանց ստորագրության տպագրվել է «Փարիզ» կիսամսյա լրագրում 1863 թ. մարտին՝ խմբագրության այսպիսի ծանոթությամբ. «Հետևյալ գեղեցիկ երգը, որ մեր երիտասարդ բանաստեղծներն մին գրած է Զեյթունի վերջին անցից վերա, հաճությամբ կմատուցանենք մեր արգո ընթերցողաց: Իսկ արգո հեղինակիս անունը չհայտնելուս պատճառն այն է միայն, որ չենք գիտեր, թե ինքը կուղե»:

Այս բանաստեղծությամբ Մ. Պեշիկթաշլյանը տվել է Զեյթունի ազատագրական շարժմանը մասնակից հայ կնոջ կերպարը:

Հայրենիքի սիրո սրբազան զգացմունքն ամբողջովին համակել է նաև քնքույշ հայ աղջկա սիրտը.

Օրհնյալ անմահ դու Քաջություն,
Պըսակ լանջաց Ազատության,
Որ զհրեղեն վառես զվարթուն
Եվ զսիրտ քնքույշ հայ աղջկան:

Նարդիգ և նունուֆար փնջելու համար չէ՛ հայկունին լեռները բարձրացել. ոչ. զեյթունցի քաջերին նա մարտի է կոչում՝ հայրենիքի ազատություն ու պատիվը պաշտպանելու համար:

Ազատ Զեյթունում հայ աղջիկը մանկուց հայրենասիրության ոգով է դաստիարակված. նրա մատաղ սիրտն այլ զգացմունք չեռես չի ճանաչում. նա փայփայում է միմիայն հայրենիքի սերը. նա դավանոք համբուրում է յառն պողպատը՝ ազատության գեղքը:

Նա այլ զըզվանք և այլ համբույր՝
 Կուսան անբիծ՝ դեռ չըզիտեր,
 Երախայրի սրտին ի բույր
 Ցուլաց միայն ազգին յուր սեր:

Եվ անհա նա զեյթունցի մարտիկներին խրախուսում է, ոգևորում.

... Հառաջ, մոտ կա ժանտ թըշնամին,
 Զինք վանեցեք կոտորածով:

Հայկունին է, տեսե՛ք անհա
 Կրակներ թափին յուր աչքերեն.
 Հայկունին է, որ թըռչի գա,
 Բնչպես հրեշտակ ըսպառազեն:

... Հայկունին է, կտրիճ եղեք,
 Հայկունին տա խրախույս հորդոր,
 Ժանտից վըրա հուր անդացեք
 Մինչև մոխիր դառնան բոլոր:

Ժանտ թշնամու դեմ հաղթություն տանելուց հետո Զեյթունի հերոսների հետ վերադառնում է հայ քաջունին՝ գլուխը գափնիով պսակած: Մ. Պեշիկթաշլյանի այս բանաստեղծությունը ևս, նախորդների նման, զրված է հայրենասիրական ջերմ շնչով և մարտական բարձր տրամադրությամբ:

Մ. Պեշիկթաշլյանի հայրենասիրական երգերը սիրվել և աասնամյակներ շարունակ երգվել են սերունդների կողմից՝ հայրենասիրության և անձնվիրության վսեմագույն գաղափարներ սերմանելով երիտասարդության մեջ: Միանգամայն իրավացի է Մաթեոս Մամուրյանը՝ Պեշիկթաշլյանին անվանելով «Թյուրքիո հայոց Պերանժեն», որ «բռնության մեջ՝ ազատության աշակերտ եղավ»¹: Հայրենասիրության հետ միաժամանակ, Մ. Պեշիկթաշլյանն իր լավագույն երգերով ժողովրդին ներշնչել է լավատեսություն ապագայի նկատմամբ, միշտ համոզված, որ՝ «Գա արշալույս»:

Ո՛հ, ինչվան երբ հաճույք և սեր
 Առանց սուգի պիտի չըլլան:

Եվ դու Մեհեկ, կուլա՛ս անհույս.
 Ո՛հ, ո՛չ, զընա՛... գա արշալույս:

Եվ այսօր, երբ ուռւ մեծ ժողովրդի հետ միասին հայ ժողովուրդն էլ ելել է հայրենական մեծ պատերազմի, Պեշիկթաշլյանի երգերը նոր թարմությամբ և ուժով են հնչում՝ բորբոքելով մեր մեջ հայրենասիրության սրբազան հուրը:

¹ Վրույր (Մ. Մամուրյան) — «Հայկական նամականի», Զմյուռնիա, 1872 թ., էջ 213—217: